

INTERVJU SA SONJOM ARTINOVIC

Priština | Datum: 14. maj, 2019

Trajanje: 61 minuta

Prisutni:

- Sonja Artinović (Intervjujsana)
- Eremire Krasnići (Vodila intervju)
- Anita Susuri (Vodila intervju)
- Besarta Breznica (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[ ] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Možete mi reći nešto o Vašem detinjstvu, čega se sećate?

Sonja Artinović: Pa ovako 'ajde krenuću gde sam se rodila. Ja sam se rodila u centru Prištine, to, ta ulica se zvala Goleška ulica. Trenutno, tu je bio bioskop "Vllaznimi" sad se nalazi bioskop "ABC". Tu su moji roditelji dobili stan, ja sam se rodila. Inače, roditelji su mi... Jel' treba to da pričam?

Anita Susuri: Da.

Sonja Artinović: Otac mi je iz Niša, mama kragujevčanka, a otac je po zanimanju bio inžinjer topografije. Završio je gimnaziju, pa je vojnu akademiju, topografiju i po dekreту je došao u Prištinu zbog, jer nije bilo, da kažem, visokih intelektualaca. I radio je u pokrajinskom geodetskom zavodu. Mama je bila domaćica, so obzirom da je tata bio vezan za teren. On je celo Kosovo prepešačio, ne znam koliko miliona puta. Tako da je ona bila sa nama kući. Ja imam starijeg brata, tri godine starijeg, on je lekar po struci, inače fizijatar. Oboje smo završili osnovnu školu "Aca Marović" ovde. Gimnaziju "Ivo Lola Ribar", on je medicinski fakultet, ja sam ekonomski.

Eremire Krasnići: A malo da se vratimo kod Ace, Ace Marović. Je li to u centru grada?

Sonja Artinović: Aca Marović. Da, to je u centru, to je preko puta, kako se zove...

Eremire Krasnići: Radio?

Sonja Artinović: Radio, bravo. Ne, televizija je dole a Radio je bila, e, preko puta. I sad je to, sad ne znam kako se zove ta škola...

Eremire Krasnići: Faik Konica.

Sonja Artinović: E dabome. Tu su...

Anita Susuri: A kako je bilo ime?

Sonja Artinović: Aca Marović, Aca Marović.

Anita Susuri: Kako se zva...

Eremire Krasnići: Ne kako se zvala, *si e ka pase emrin lagija?* [Kako se zvalo naselje]

Anita Susuri: Aha, kakva je bila ta, kako je bilo naselje, što se sad promenilo?

Sonja Artinović: Pa nije, nije se mnogo, ne ne, škola je ostala ista sem boje, što su promenili boju,isto je bilo. Onaj travnjak, ono iza je bila. E sad nisam išla iza da vidim. Iza je bilo ovaj, školsko dvorište, ovaj za košarku, za fudbal, to je...

Eremire Krasnići: Ali da li biste mogli da nam pričate oko tog detinjstva, u tom naselju?

Sonja Artinović: To je ovako, sad ču da vam kažem. Mi smo imali jedno izuzetno i detinjstvo i mladost. U mojoj zgradi su stanovale sve nacionalnosti. Moj prvi komšija je bio čika Mustafa Hodža, koji je bio sudija Vrhovnog suda. Onda sam imala teta Mazlumu, znači oni su Turci, njen suprug je radio kao moler i radio je u Obiliću. Čika Sami Pulja koji je bio u ono vreme na funkciji, u vreme Saveza komunista. Znači mi smo tu imali sve nacionalnosti. Ja sam tako rođena, da, da meni komšija bude i Albanac, i mislim mi nismo, ja tu nisam znala u prvo vreme, ko je šta ljudi, mislim.

Jer nismo o tome pričali. Onda o ulici, ulica je bila, ja mislim da bolje ulice ne postoji na ovom svetu. Gde smo živeli kao jedna porodica. Tu su bili Daladako, tu su bili Šćepanovići, tu su bili i Romi, tu je svega bilo. Bilo je Goranaca, apsolutno svega, i mi smo tu živeli. Cela ulica, ne moja zgrada, nego ulica, odozgo {pokazuje pravac}, od bioskopa pa dole do SUP-a. Dole je bio SUP. Tu, tu sam ja imala drugove i drugarice gde smo znači iste godine rođeni i onda smo zajedno išli u školu, i osnovnu i gimnaziju, zajedno se družili, zajedno šetali.

Tu gore smo imali korzo, tu nam je bilo, išli u bioskop, išli smo ovde {ispruža ruku da pokaže pravac} "Omladina" bioskop je bio isto. Sad ne znam kako se zove, s tim što {pokazuje pravac} ova ulica koja ima ulice, to nije bilo, tu su sve bile male kuće. One *a la Turka* kuće.

Eremire Krasnići: Nije bilo?

Sonja Artinović: Ne, ne, ne, ne, tu nije. Ova sad zgrada {pokazuje pravac} što je, gde je ovaj Se, ovaj Ljubljanska, tu su sve bile kućice, ovaj male i tu su bile i poslastičare. Onda smo išli u ovu poslastičaru {pokazuje pravac} ona još uvek stoji. Mnogo mi je milo kad odem tu, preko puta bioskopa "Omladine". I ovako prema {maše rukom} Opštini, isto tu vidim da je ostala prodavnica semenki "Kikiriki". Tu smo ovaj kupovali, tu je bio, ovaj poslastičara stara, isto ja mislim da i sad poslastičara da je tu.

Prelep jedan život smo imali. Ne znam, kod nas te podele, to što sad se priča, to, to nije bio. Bilo je Bajram da idemo, da dođu na Uskrs, voleli su mnogo Albanci da moja mama farba jaja, da, mnogo su voleli. Onda za Božić, mi smo tako, ako se nešto kući umesi, to se, svima se deli u zgradи. S tim što, moja mama, pokojna je, evo, pošto je ona mlada umrla, ona je mnogo vodila računa. Ako ima slučajno mast, ona zna da Albanci ne jedu, muslimani ne jedu, ona kaže: "Ovaj kolač ovde ima mast, ovaj nema, pa sad, ti ako hoćeš, {maše rukom} posluži se, to je tvoje".

Onda je tata dosta dovodio ljudi sa terena, mislim imali smo jednog čika Bedriu, koga sam ja obožavala, tamo negde prema Kačaniku. On je toliko voleo da dođe kod nas, na ovaj, u goste. Mi smo išli kod njega, on kaže, to poštovanje koje je on doživeo od nas, jer ipak, moj otac je intelektualac za to vreme je to bilo, kaže: "Ja sam jedan običan seljak, vi mene dočekate, ispratite", ali mi to nismo gledali. I ja kažem, meni je žao ove omladine sad, ja nikad ne bih volela da budem sad mlada.

Eremire Krasnići: A pričali ste oko toga, oko *a la Turka* ove kuće?

Sonja Artinović: Da, kuće, jeste, jeste.

Eremire Krasnići: Koliko je još bilo toga u tom gradu, u Prištini?

Sonja Artinović: Pa dosta je bilo, dosta je bilo. Mi smo se i družili, da, mi smo se i družili sa ova, baš sa Turcima, ono, koji su tu živeli u tim kućama, koji su imali specijalne neke *nanule*¹ koje sam ja obožavala, drvene. (smeje se) I sa tim nanulama se ulazilo u one njihove *hamame*² kupatila, to nema sad. Ja mislim da nema. Ovaj, oni su, nisu imali parket na primer, nego su imali isto od drveta {objašnjava rukom} ali dug onaj brodski pod, kažem, koji su ribali ovaj, četkom. To je žut, kao dukat žut bio. Jako čisti ljudi i mene je ta Mazluma moja, koja je i dan danas tu, isto kao da sam bila kod njih. Ona je ostala da živi u tom stanu, ovaj.

I ja sa jednom prijateljicom Tutom mojom sam bila, i Tuta meni kaže, inače Tuta je rođena u Hrvatskoj, u Zagrebu al' sad je ovde, udala se. I ona kaže: "Ja ovoliko ljubavi nisam videla". Posle toliko godina da se sretnete, i toliko ljubavi i evociranje uspomene iz detinjstva, jer ona me zna kao bebu, šta smo kako smo, šta smo sve radili. Mislim, dogodovštine naše i tako, e ona je mene učila i *lokume* da mesim, i

¹ Reč turskog porekla; Nanule predstavljaju papuče ili sandale sa drvenim đonom, uglavnom neudobne; Bile su interesantne zbog zvuka koji proizvode na kaldrmi.

² Tursko kupatilo; služilo je kao mesto za socijalizaciju; bliskoistočna vrsta saune.

katmer pitu i *kolpitu*, sve je ona mene naučila to. Moja mama je njih učila drugo a tako da smo razmenjivali. Kažem, kao jedna porodica.

Eremire Krasnići: Koliko ste se, sa i madh ka qenë qyteti në atë kohë?

Anita Susuri: Koliko je bio veliki grad tad?

Sonja Artinović: Pa bio je Boga mi, bio je grad. Sad tačno da vam kažem, bio je veći na primer od Kragujevca, on je negde da kažem ovako, uža Srbija, bio je negde na petom mestu po veličini. Beograd, Novi Sad, Niš, pa ne znam, bio je. Ja kad sam studirala, bilo je jedanaest hiljada studenata.

Eremire Krasnići: A gde je počeo i gde se završavao grad u to vreme?

Sonja Artinović: Da, sad ču da vam kažem. Na primer, završavao se, prođe se evo sad {pokazuje pravac} ovamo prema Podujevu idemo. Bio je grad, bila je do onog mosta kad se skreće {pokazuje u drugom pravcu} ka Podujevu da se ide, e dotle je bio grad. Ipak je to... Ali taj deo su bile kuće.

Eremire Krasnići: A sa ove strane?

Sonja Artinović: A sa ove strane {pokazuje pravac} je bilo do bolnice.

Eremire Krasnići: A, okej, a u to vreme...

Sonja Artinović: E sad, ne, sad ču ovako da vam kažem, kad sam ja bila {stavlja ruku na glavu, razmišlja} Grand se napravio kad sam, mi smo prva generacija koja, da. Kad sam slavila matursko veče, '78. sam ja završila gimnaziju i '78.godine. Ali tu je ranije, kad sam bila manja, kad sam išla kod učiteljice, taj period, bila je jedna velika rupa, mi smo se tu sankali. (smeje se)

Eremire Krasnići: (smeje se) Okej, Vi se sećate te rupe, kad nije bilo Granda?

Sonja Artinović: Da, da, da, kad nije bilo Granda, i tu su bile radnjice sve u nizu, pa su one {maše rukom} bile srušene pa je onda pravljen Grand. A preko puta Granda, gde je, gde su one zgrade, to su stare zgrade.

Eremire Krasnići: A jel' se sećate tog bazena?

Sonja Artinović: Kako da ne, to je vojni bazen, jeste. Ja sam bila mala, sećam se i te. Pa mi smo svi, ovaj tad se divili, mi smo. Priština k'o Amerika, imamo bazen, nemaju gradovi po Srbiji (smeje se), a mi imamo bazen. Što i jeste bilo tako stvarno, mislim imala je Priština nešto magično u sebi. Ja pričam, 'ajde ja sam rođena i možda sam ja subjektivna. Jer normalno, mene, za Prištinu vežu sve najlepše

stvari, i detinjstvo, i mladost, i prva ljubav, i prvo zaljubljivanje, i udaja, i rođenje prvog deteta. Znači sve što je lepo, ja, meni je vezano za Prištinu.

Međutim, kad pričam s ljudima koji su zbog posla, na primer, dosta znam vojna lica pošto mi je brat bio i vojni lekar, ovaj, on je radio u vojnoj kasarni pa je '90ih godina dobio specijalizaciju u Beograd, na VMA, i tamo je otišao i on se više nije vraćao. Što je negde normalno, ostao na VMA da radi. I sad njegovi prijatelji i tako pričamo, ljudi koji su došli iz Hrvatske, iz Slovenije, iz Bosne i proveli su ovde, na primer, neki period šest, sedam, do deset godina. Svi do jednog kažu da te godine koje su ovde proveli, nikada neće zaboraviti i nikad tako više nigde neće provesti.

Eremire Krasnići: Kad ste išli u bazen, jel' to bila neka?

Sonja Artinović: To je meni bilo blizu tu {pokazuje pravac} se skupljali iz ulice.

Eremire Krasnići: Jeste išli svaki dan ili vikend?

Sonja Artinović: Svaki dan, ma kakav vikend, pa to je {pokazuje pravac} tu bilo, meni od ulice samo jedna ulica i ja sam na bazen. Ma ne, to smo išli non stop.

Eremire Krasnići: (smeje se) A neku drugu tradiciju gradsku?

Sonja Artinović: Isto šta je bilo ovaj, u to vreme, vama sad to ja ne znam gde, i mojoj deci pričam. Ovde se održavao isto Slet. To je za Titov rođendan, 25. maj. Mi u ono vreme nismo imali trenerke, to se nije nosilo, nije ni postojalo e onda smo mi na velikom stadionu, tu smo išli da vežbamo nekoliko meseci, svaki dan. I tu si morao da bude kao pod konac, svi isto da vežbamo i to je bilo za nas veliki ponos. Da učestvujemo u Sletu, da Tito kad dođe, da mi njemu prikažemo ovaj, taj Slet.

I ja se ponosim što sam živila u Titovom vremenu, ja jedino njegovu člansku kartu, knjižicu imam, nijednu više. Apolitična sam, ovaj jer smo mnogo lepo živeli. Ja sam eto, Priština kažem, mi smo mnogo kvalitetno živeli, mi smo imali pozorište, mi smo imali bendove, mi smo imali svega je ovde bilo. Mi smo imali umetnike, pa nema šta nije bilo. K'o mali Beograd. Nismo mi ni žudeli nešto da idemo za Beograd, jer smo ovde bili opskrbljeni sa svime. Imali smo diskoteke, prve kafiće.

Mi smo ovde pre imali kafiće nego što su imali u Kragujevcu i Nišu. Za izlaska, nama je bio kvalitetan i kulturni i kakav god život bio.

Eremire Krasnići: A gde su to bile, u lokaciji?

Sonja Artinović: Sad ču da vam kažem, da, u Božuru {pokazuje pravac} je bila diskoteka dole, e kad se Grand otvorio, onda je isto je u Grandu bilo, to smo, svako je imao svoj sto. Kafići su najviše bili,

najbolji, gde je sad Katedrala, pa onaj deo {pokazuje pravac} tu zavi, zavijutak. E tu su bili najbolji kafići. *Par excellence*. To su bili kafići samo takvi, prvi je otvorio jedan Samija i to se sećam jako dobro. Divan kafić.

Eremire Krasnić: Kako se zvao?

Sonja Artinović: Samija.

Eremire Krasnić: A kafić?

Sonja Artinović: A kafić, e to ne znam ali gazdu znam, Samija. I posle, on je prvi otvorio, posle još tri-četiri kafića ovako u nizu. Ovaj, bila je muzika isto na terasi Božura, gde je sada Swiss Diamond, na terasi, leti bude ovaj, ne leti nego u onom periodu od aprila i mi kad se vraćamo iz gimnazije, obično smo tu tako stajali, slušali. Mi smo samo vikendom izlazili, nije bilo kao sad. Znači mi smo izlazili petak i subota. Izlazak je bio do deset sati. Tako je...

Eremire Krasnić: Jeste li, je li imalo muzike?

Sonja Artinović: Da, da, imali smo di-džeja³ je fenomenalno, kakvi, to je, jer mi smo, mi smo porasli na stranoj muzici, mi narodnu, ovaj sad "ojha", nismo imali. Mi smo slušali Dire Straits, Eric Clapton, mislim i Eagles-i, ne znam, Bryan, ne znam, ne mogu da se setim. To je moja {pokazuje na sebe} muzika, moje mladosti.

Anita Susuri: Ta se muzika puštala?

Sonja Artinović: Da, da, da, Boney M, Gloria Gaynor, ma ne znam sad, Ray Charles ali Eric Clapton je nekako...

Anita Susuri: Jesu svi išli ili samo Srbi?

Sonja Artinović: E pa ne, ne, svi. To ne, to nema, to je kasnije nešto krenulo što ne znam šta, to nije, nije bilo odvajanja. Mi smo ovaj, kao gimnazijalci išli svi, to u Božuru, to se znalo to spremanje. To cele nedelje živiš ti, mi vežbamo da igramo da budemo jednaki, da budu to. To nema veze sad sa ovim, ja kažem možda vama to deluje smešno ali nama je imalo velikog smisla. Imali smo prelep korzo, tu su bile prelepe lipe, i svako je društvo imalo svoje drvo. I ti kad si nekog htelo da nađeš, ti si tačno znao gde ćeš ga naći, kod kog drveta.

Dal' kod {pokazuje na desno} Varteksa, dal' gore {pokazuje pravo} kod pozorišta jer je ulica bila do Izvršnog veća tad, sad je popločano, a tad je bilo do gore. I onda i s jedne i s druge strane, i tu je svako

---

³ Srpski izgovor engleske reči DJ - Disc Jockey; čovek koji pušta muziku na žurkama.

imao... Ja sam se uglavnom družila sa ljudima, ovaj, takva mi generacija, koji su igrali košarku za Prištinu. Onda sam posle na fakultetu išla na ove Ekonomijade, kada su išli svi, ne svi, opet odabrani studenti ali iz cele Jugoslavije.

Znači tu je Zagreb, tu je i Rijeka, i Skoplje i mi se skupljamo uveče, Opatija gde nismo bili po deset dana, kao to su igre, ovaj sportske igre. Ali ta druženja, to nema cenu {odmahuje glavom}, to nema cenu. I ja ne znam sad šta bih dala kad bi mogla da se vratim, samo jedan da bude to tako. I meni je žao što toga sad nema.

Eremire Krasnići: Da se vratimo kod gimnazije, u Ivo Lola Ribar kad ste bili, kako je to bilo?

Sonja Artinović: Predivno, predivno.

Eremire Krasnići: Šta ste sećate?

Sonja Artinović: Pa sećam se, mi smo, kažem, mi se nismo odelenjski družili, mi smo se generacijski. Bilo je jedno albansko odelenje i jedno tursko, tako da smo se mi družili zajedno normalno, tu nikad odvajanja nikad nije bilo.

Anita Susuri: Jeste izašli zajedno na, po kafićima?

Sonja Artinović: Kako da ne, ma normalno, pa zajedno sedimo, pijemo, pa mi čak pet godina mature kad smo slavili, znači od završetka gimnazije. Znači mi smo slavili u Čaglavici, mi smo zajedno slavili. Došao je Veton Suroja, došli su ovi moji drugari, došli su Turci. Znači to je bilo sve zaj, e za deset godina već nije bilo. Al za pet godina, znači toliko dugo je to trajalo. To hoću da kažem, '78. smo mi završili, još pet godina to je '82. godina, treća, mi smo slavili zajedno. To je...

Anita Susuri: I posle toga?

Sonja Artinović: Posle toga, ne. Međutim mi smo se družili, ja i dan danas, ja sam se družila sa Veton Kajtazijem, koji je stariji od mene, igrao košarku, ja i dan danas dođem u Prištinu, popijemo kafu, dođem do Gračanice. Ja nisam nijednu nit prekinula, moj Alban, Betim Loši njegova mama je meni predavala geografiju, mama mu je bila srpskinja, tata albanac. On je na albanskom ali mi smo se družili kad smo se videli pre desetak godina u Nju Jorku. Inače arhitekta, i žena i on. On nije mogao da veruje, on je mene vrteo, on je visok, on je mene vrteo. Svi su u Gračanici gledali, ništa im nije bilo jasno.

Mi smo plakali, mi smo se smeiali, mi smo to, mislim, to ne može rečima da se opiše. Te emocije koje mi imamo, to nema...

Eremire Krasnići: A Vi se sećate kakvog je grada, kad nije bilo ni Granda, ni narodne biblioteke?

Sonja Artinović: Da, to su sve bile kućice, nije bilo ni asfalt u mojoj ulici, nije bilo asfalta. Bile su one kocke, ona kaldrma je bila. Jer tako sam ja lomila deci glavu, ko mi dira brata, izvadim i lomim glavu. Nismo, nisu bile tu sve zgrade u mojoj ulici. Prve zgrade su bile kod bioskopa jedna, pa ona malo koju vuče druga i ovamo tri zgrade. Broj Goleška 7, 9 i tako, bio je jedan malo uvučen deo, sad ima tu, ne sad, i tad je bio prolaz jedan da se ide tamo.

Tu iza su stanovali Turci, i Sićan, Šaip, oni su sad u Londonu, ja i dan danas se čujem sa njima. Mislim, ništa prekidali nismo, normalno s nekim jesu jer se ne viđaš, ne iz nekih drugih razloga nego jednostavno, ne viđaš se. A sa nekim, evo sad preko ovih društvenih mreža, pa se pronalazimo.

Eremire Krasnići: Kakav je bio... Mislim, dal' se sećate '81. kad su stvari malo...

Sonja Artinović: Da, kako da ne. Baš ja sam bila student i sa Arsimom mojim ovaj, ja sam bila aktivista prve mesne zajednice, bila sam, jer ja sam temperamentna, ja volim svašta nešto da radim i bila sam aktivista. Bila sam predsednik omladine prve mesne zajednice, onda su me predložili da uđem u Savez komunista. Ja nisam imala te pretenzije, nisam zato ušla, nego sam jednostavno htela da sa mladima radim i tako.

I onda su me normalno oni stariji predložili i tako sam sa 18. godina postala član Saveza komunista, a od 16. godine sam bila aktivista. I tu smo mi održavali sastanke, ovaj, i šta si mi, šta sam sad otisla u drugom smeru, nešto ste me pitali...

Eremire Krasnići: O demonstraciji.

Sonja Artinović: A da, i ja sam tad bila učesnica, vršio se popis stanovništva, 1.aprila '81. godine. I tako je bilo, jedan Srbin jedan Albanac, sad dal' muško ili žena, nebitno, ja sam sa Arsimom, kako se dobro sećam Arsima. I mi smo dobili normalno tu u centar, i baš smo bili u Aktašu, znate gde je Aktaš? E dabome. I mi smo zajedno isli, i nismo znali šta se događa, bili smo ušli u stan, pisali ono sve što je bilo potrebno. Kad smo izašli, on je mene ovako zagrljio i steg'o me ovde i kaže: "Sonja nemoj da se brineš, odvešću te do kuće". Zašto? Jer mi kako smo izašli na put, odozgo od menze, od studentskih domova krenula.

Tu je bila ogromna jedna masa ljudi. To ja, ja od tad imam fobiju, na primer, evo da budem gde su velike mase, ne volim. Jednostavno osetim onako, nisam ja loše doživela, on je mene zagrljio i rekao: "Nemoj da se brineš, vodim te ja kući". Tako je bilo, meni je tu Goleška bila blizu. Međutim brat je bio na fakultetu a medicinski fakultet je kod bolnice, i to je već malo dalje. Tata je bio na terenu, mama je bila jako uzbudjena, kad je videla, ona je već bila uplakana, van sebe. Međutim, 'ajde kad je mene je Arsim do vrata doveo. Znači to, ja nisam, niti sam ja osetila strah, ja sam samo videla masu i ne znam šta se događa.

Ne znam o čemu se radi, šta je, ovaj, i on me tu doveo i rekao: "Nemoj da brineš, nemoj da izlaziš". Ja kažem: "Al' gde mi je brat sad, ja bih sad krenula da idem do bolnice." On kaže: "Nemoj molim te da ideš jer ovo ne zna se šta će da bude."

Eremire Krasnići: Je li bilo policije?

Sonja Artinović: Posle je bilo, al' u to, u tom prvom ne. Brat mi je kasnije mnogo došao, došao je sa iscepanim valjda kako masa nosi to, poderane pantalone. Došao je sa nekim drugarima pošto s obzirom da stanujemo u centru, najlakše je bilo kod nas da se dođe. Posle svako da ide svojoj kući. Međutim bilo je tu jedno deset dana stvarno, tu su i tenkovi bili, tu je svašta bilo. Nismo imali hleb gde da kupimo, bilo je snajperista je bilo. Iza moje zgrade ima dva solitera, bilo je tu nekih pucnjava. Ovaj, nismo smeli da izlazimo jer je preko dana nešto malo, ništa nije funkcionalo i u našoj ulici su bile neke specijalne jedinice.

Ja sad ne znam, nije me interesovalo ali znači nisi smeо posle osam da izadeš iz zgrade. To je bilo. Tako da sam ja za moj život doživela tri policijska časa, bogata sam po tom pitanju. (smeje se) Posle sam još dvaput i sa detetom, ovaj, doživela. Tad je, to je prvi put bilo. To je trajalo desetak dana, posle se to normalizovalo.

Ja sam eto posle na primer toga, dobili smo ja i Arsim da radimo selo Orlović, eto. Znači posle svih tih događanja, to je selo kod kako da vam objasnim, tu nadomak Prištine ali je selo. Da tu idemo da radimo. Nisam ja imala, Arsim me pitao: "Jel' te strah?" Ne reko', zašto? Mislim zašto bi me bilo strah? Mi smo ulazili u albanske kuće, srpske kuće, tu je bilo mešano selo.

Eremire Krasnići: Jeste izveštavali oko toga? Je li bilo razloga da imate strah?

Sonja Artinović: Pa ne znam, ja uvek moram da pričam o mojoj porodici s obzirom da ne uklapa se u kliše, nije. To se dogodilo, demonstracije su bile, studentske, bile su i '68. ali ja sam tad bila mala. Bilo je isto na studenti su ovaj bili su neki nemiri studentski. A '81. godine, pa to nije bilo izveštavanje toliko kao sada, dizanje tenzija i ne znam, demonstracije su bile, smirilo se i to je trajalo kažem jedno deset dana da mi nismo ovaj nešto funkcionali. Ali posle jedno dvadeset dana, to se vratio u normalu, ja sam posle mesec dana znači ponovno krenula popis stanovništva.

I popis stanovništva je odraćen. Ovaj, eto kažem sa Arsimom sam bila. On je stanovao negde baš u ovoj ulici, zadnja ona zgrada. Evo, u ovoj, tad se zvala Beogradska ulica. Tu je on živeo, opet sam sa njim bila...

Anita Susuri: Da li se nešto promenilo posle tih demonstracija, u društvu?

Sonja Artinović: Pa ne, ne, mi smo išli posle toga opet putovali, ne. Ja sam se kažem družila na fakultetu, Valjdec Spahiu iz Pećи. On nam bio kao tata, glavni tu košarkaš koji nas je vodio, ne, ne, ne. Blerjim Vunići, sada da ne nabrajam tu ekipu ljudi koju i dan danas viđam. S kojima sam znači od malena, rasla sam sa njima, tako da. Ja lično nisam imala problem, ne znam ni u mom okruženju, od mog društva. Ja samo znam da su tad, da su ljudi počeli da se sele, tad jeste. Od te '81. Prvo je bilo '74. jedan egzodus, ne znam zašto su ljudi bili '74. ali '81. je bilo masovno odlaženje.

I sećam se da su nas pitali, moj tata je rekao: "Ne ja, nemam nameru da idem odavde" jer on je Prištinu doživljavao kao rodni grad, ne Niš. On ima kuću u Nišu, nikad nije htio da ide u Niš da živi. On je Prištinu doživeo kao svoj...

Anita Susuri: Da li ste poznavali nekog ko je otišao iz Prištine i šta su oni rekli o tome, zašto idu?

Sonja Artinović: Da, da, da, znam. Pa kao eto da se ponovo ne desi, šta znam. A isto i kažem i oni dobili su i dobar novac za te svoje ovaj kuće. Uglavnom su tad te kuće prodavalci zbog posla, zbog dece, mada smo mi ovaj već bili studenti. Jer ko je htio da ode na studije, on je već otišao '78. Nije imao potrebe tad da ide. Mali broj, otišli su oni ljudi koji, ovde nije bila arhitektura, nije bila farmacija, nije bila stomatologija, nije bilo tih i još nekih fakulteta. I zbog toga su ljudi odlazili, mislim moj da kažem drugari i moje društvo. Ne zbog toga da bi se sklanjali odavde nego jednostavno što nije postojalo.

Svi mi koji smo ovde, šta smo hteli, mi smo, moj brat je medicinu ovde studirao jer medicina je bila. Ali nije na primer bila stomatologija. Moja najbolja drugarica je otišla na stomatologiju u Beograd. Mojih nekoliko ovih drugova koji su arhitekturu, nije bilo, otišli su za Beograd. Svi koji su medicinu, oni su u Prištini. Znači sve što je postojalo u Prištini, a hteli su, mi smo tu ostali. I onda te '81, to su uglavnom roditelji, mi, da kažem mladi nismo ni razmišljali o tim nekim stvarima.

Drugi Deo

Eremire Krasnići: Samo ču da Vas pitam oko, kad objašnjavate Vaš život u centru, Vi kažete da niste imali predrasuda. Je li to bio jedan tipičan stav ljudi od centra? Jel' su oni živeli sa drugima pa je bilo? *Ka qenë më e natyrshme me pa njerëz.*

Sonja Artinović: Pa ne, cela Priština, cela Priština. Ja mislim da su sela imala drugačiji stav, u stvari to sad shvatam. Kako živim u selu, ja tek sad shvatam koliko sam ja bogata što sam živila u gradu, kol'ko sam rasterećena. Ja ničim u životu nisam bila opterećena. Ja sad, ne znam, možda neka okolina Prištine, ne znam, ali po gradu toga nije bilo. Mi smo svi bili ras, nismo imali opterećenje nikad. To su, kasnije su krenule te neke stvari, ne znam iz kojih, ne ne znam, znam iz kojih razloga ali se narod nije pitao. To hoću da kažem.

Jer ja i sad sretnem, imam kolege koje u Opštini još rade pa tako sednemo, popijemo kafu, popričamo i svi žal, svi mi žalimo za tim vremenima. I Srbi, i Albanci, i Turci, i muslimani i svi. Pričam za starije generacije.

Eremire Krasnić: Kako ste odlučili da studirate ekonomiju?

Sonja Artinović: Pa rekla sam, ja sam volela farmaciju, e tad ovde farmacije nije bilo, tad se u Rektoratu polagalo, stignu pitanja iz Beograda i određeni broj dece s Kosova je mogao da upiše farmaciju. Nas 20 je moglo, ništa više. Ja sam bila dobar đak, al' dobro hemiju sam volela i matematiku i ja u ovaj, prođem budem, nas petoro iz generacije iz Prištine. To znači iz celog Kosova su dolazila deca, iz Peći, iz Uroševca, iz Prizrena, iz Mitrovice tu u Rektorat.

Sad je to preko puta, ona mala zgradica sad ne znam da je li tu Rektorat i dalje, tu. Tu sam polagala i položila sam, međutim ne znam iz kojih razloga, tad sam bila mnogo razočarana. Mama je rekla: "Ma kakav Beograd" a ja sam se sa drugaricom, jer moja drugarica stomatologiju a ja farmaciju, zajedno. Njena baba je imala ovaj, stan u Beogradu, idemo da studiramo. Moja mama se nije složila i rekla: "Ne. Imaš ovde dovoljno fakulteta pa biraj šta hoćeš da studiraš". I onda, ja sam tad bila u jednom *down-u* (engleski - biti tužan) strašnom. Međutim kažem, imala sam mnogo dobру generaciju i nas 20 koji smo znači iz osnovne škole, gimnazije, upisali su ekonomiju. I onda kud svi, tu i mali Mujo, 'ajde.

I ja odem na ekonomiju, normalno, bez problema položim jer ja sam dobar matematičar, nije mi to bilo. Nisam je nešto volela, zavolela sam je posle ali nije to to, nije to moj život.

Eremire Krasnić: A kakva je bila Priština u to vreme kad ste studirali?

Sonja Artinović: Fenomenalna je bila.

Eremire Krasnić: Ljudi došli su? Sa celog Kosova?

Sonja Artinović: Jeste, studenti su dolazili, da, dolazili su sa celog Kosova su dolazili. Mada smo mi malo prištevci bili malo...

Eremire Krasnić: Razmaženi?

Sonja Artinović: Da, malo nismo dozvoljavali, da nam priđu. Bilo je tu na primer, bila je jedna grupa studenata iz Mitrovice, nismo se trpeli. Mi smo onako, sebe smatrali *par exellence* (francuski - izvanredno) nešto tako i jesmo bili kvalitetni, tu mislim, malo su mislim preterivali, ja sam to posle shvatila ali tad ovaj, smatrali smo da smo dovoljni. Tako da smo se tu iz zgrade družili, to društvo kažem, Priština je imala izuzetan taj košarkaški klub, i fudbalski. Ne znam koliko vi znate, to je u

Jugoslaviji, ja pričam sve u periodu Jugoslavije. Jako dobro su se kotirali, i ženska ekipa i muška. Moje dve isto najbolje drugarice su igrale košarku za žensku ekipu.

Eremire Krasnići: A kako se zvala ekipa?

Sonja Artinović: Priština.

Eremire Krasnići: Priština?

Sonja Artinović: Priština, da, da, da. Tu smo išli da navijamo, pa to je bilo. Ma to, to je jedan život bio izuzetan, ti ljudi su igrali košarku, oni su dobijali novac, oni su dobijali nagrade, oni su obišli, ne samo da su igrali po Jugoslaviji, oni su van granica išli. I to je bila košarka samo takva, i to su igrali svi Albanci, sad mislim nemamo. Zufer Avdija, to isto školski moj drug, on je legenda, on je u Izrael posle otišao da igra.

Eremire Krasnići: Jeste Vi išli u drugim gradovima da ih pratite?

Sonja Artinović: Da, kako da ne, ja sam opasan navijač bila, vatreni.

Eremire Krasnići: (smeje se)

Sonja Artinović: To, to, to nije, ja sam inače temperamentna tako. A i volim košarku, fudbal ne volim zato što mi je to sporo. A inače brat mi je voleo i dan danas, ima 62 godine, on jednom nedeljno igra basket i igra fudbal. Mi smo iza zgrade imali koš i tu se igralo do dva, tri noću, to ja napravim palačinke pa snesem dole, to svi jedu, to, to je. Ja zato kažem, to ne može da se opiše, šteta što neko ne stavi na papir da, da knjiga da se napiše o tome, o tom životu. Zimi kad je sneg, to bukvalno se zatvori ulica i onda se igra fudbal u ulici. I sad ne možete da vidite nijedno dete a kamoli da se igraju zajedno. I ne znam, od mene ne možete da čujete ništa suprotno od onog nego što ja osećam.

Mene deca od ove kolege koji su svi, ja sam najstarija u Opštini, oni meni kažu: "Odakle tebi taj optimizam, odvojena si od dece, troje dece imaš, ti si ovde sama, uvek si nasmejana?" Ja kažem: "Shvatite me, da nisam imala takvo detinjstvo, mladost, život sa mužem, ja ne bih mogla da opstanem i sve ovo da preguram."

Eremire Krasnići: Vi ste radili u Opštini?

Sonja Artinović: Da, u Opštini Prištine sam radila.

Eremire Krasnići: A kako je to bilo? Kakav je bio grad u to vreme?

Sonja Artinović: Tu sam radila, naravno isto, tu sam ja, ma kakvi, tu sam ja. Fehmi Agani mi je bio zamenik načelnika, Zulfija je pokojni mi je bio, bio je šef mobilizacijske, to je bilo od '84. do '96.

Anita Susuri: Je li to bio Vaš prvi posao?

Sonja Artinović: Da, da, da. E posle mi se mama razbolela, dobila je karcinom i već sam živila u Beogradu i onda sam, napustila sam, pored mame bila, (priča kroz suze), mama mi je, nisam mogla da putujem.

Anita Susuri: Koje godine ste napustili Prištinu?

Sonja Artinović: '96.

Anita Susuri: Hoćete vode malo da popijete?

Sonja Artinović: Može... Tad sam napustila, ali sam ovaj, dolazila. Uvek sam nekako vezana za, vezana sam za Prištinu. Ja i kad je bilo bombardovanje '99, ja sam bila ovde petnaest dana jer mi je sin imao dve godine ali ja sam bila ovde i 2000. I znači ja konstantno, ja nikad nije bilo perioda da kažem godinu dana ja nisam bila dole. {Eremire daje času vode} E hvala. To, to nikad nije bilo. {briše suze}. I nikad ne osećam ni strah ne znam, ne znam kako da, valjda što možda nikad ništa loše nisam ni doživela, sa ljudima se ponašam normalno sa svima. Meni su svi ljudi isti na ovom svetu, imam jedan odnos, stvoreni smo od krvi i mesa.

I ja i bilo ko na ovom svetu kad se rodi i to je to. E sad ako neko ima zle neke namere prema meni, to je već nešto drugo i ja nisam ih osetila. Evo i na poslu ja uglavnom izlazim na teren, ja sam na ovoj magistrali, imam 500 biznisa, to su sve veliki biznisi, to su Albanci i ja nikad problem nisam imala. Sad idu neki mlađi, oni traže mene, ja da idem.

Eremire Krasnići: Kad ste radili u opštini Priština, kakve projekte je tada imala opština, za grad?

Sonja Artinović: Planirali da se, da se gradi. Pa jesu, planirali su na primer, ovamo Dragodan da se širi kao što se evo sad raširio. Pa nekako, po obroncima grada jer dosta je kuća bilo, ovaj centralni deo su bile zgrade ali evo npr. već preko puta Omladine pa tamo Meto Bajraktari škola, tu su sve kuće bile, tu nigde zgrade jedne bije bilo. I to je sve tako išlo prema, do onog što kažem za Podujevo, taj deo. Onda ovamo u centru grada, kod Aca Marović škole pa iza, to zvao se gradić Pejton. To su isto sve bile kuće. A ovaj deo, ovo je posle, ovo je isto bila utrina⁴, ovo su novije zgrade.

Moja svekrrva je ovde posle živila. Ovde su posle, ovaj, napravili te zgrade ali nije bilo mesta u centru i onda su planirali obod Prištine da se širi. E sad, ovo što se radi na Vaterniku, to je malo problematično.

---

⁴ Utrina, livada, neobrađeno zemljište.

Ja sad pričam ovako stručno jer to je klizište. Vidi sad, prave se zgrade, to me baš onako, Boga mi, nije...

Eremire Krasnić: Sigurno?

Sonja Artinović: Ne, ne, ne. A na Dragodanu, mi smo tu imali moto trke. Tu su se, da, tu su se održavale, tu su bile prelepe ove moje, prelepe ovaj livade. I tu su bile moto trke i tu smo svi išli peške da gledamo. Imali smo i auto trke isto koje su se održavale. Ja kažem, svega imali smo "Collegium Cantorum" predivan hor. Ja sam dobro, ja sam pevala u školi, u školskom horu pa smo išli da se takmičimo po Srbiji, u Šapcu, po Jugoslaviji. Mnogo je kvalitetnije bilo...

[Intervju se prekida]

Sonja Artinović: To što pričam, uvek ču da pričam ali opet da, potkreplim sa nekim, jeste, kao što eto kažem te moto trke, tu su bili lovačko udruženje, bilo je lovaca, bilo je golubara, bilo je svega je bilo ovde. Taj "Collegium Cantorum" ja ne znam dal' sad postoji, to je...

Eremire Krasnić: Još postoji.

Sonja Artinović: Još postoji? Da, i oni su išli na takmičenja Šote. Šota je obišla ne Evropu nego svet je obišla. Koliko je to bilo, sve je bilo kvalitetno i tu su, tu su sve bile narodnosti. Bilo je i Srba i Albanaca i muslimana i Goranaca, mi smo svi sa Gorancima mi se družili. Išli smo na sunete⁵, išli smo na, na razorazna ta događanja, na Bajram, Ramazan. Evo sad sam, kući idem i kažem: "Jao što mi se jedu ramazanke" znali smo kod "Četiri Lule" tu leti, kad je Ramazan ovaj, leti. Pa čekamo dva sata, kod mene pošto sam u centru i onda idemo da kupimo ramazanke i jedemo.

Sa kajmakom, šta imamo, kajmak jeli. Mi smo jedva čekali Ramazan, a najviše sam volela u Prizrenu ramazanke jer oni prave tamo sa (smeje se). I ovaj mi smo znali, ja i moj muž kola palimo, Ramazan, zatvorimo radnju i pravo za Prizren. Idemo da, na if, na iftar, da jedemo. On je imao kolege jer da, moj muž je zlatar pošto sam ja 37 godina sa mužem, više sam s njim nego sa roditeljima, udala sam se sa 22 [godine].

Anita Susuri: Pričajte nam malo o tome.

Sonja Artinović: On je zlatar, on je i sa, vidim. To su isto zlatari svi katolici, Turci...

[Intervju se prekida]

---

⁵ Sunet, obred obrezivanja muške dece kod muslimana

Sonja Artinović: Iz gimnazijskih dana sam počela da izlazim, kažem, družili smo se. Apsolutno se moja jedna, jedna od dobrih drugarica je bila Violeta Jusufi, s kojom i dan danas, ona je trenutno u Švajcarskoj ali se čujemo i kad god dođe, vidimo. Na, ovde sin i deca, mislim unučići. Kažem vam, družili smo se svi zajedno, odemo u diskoteku, posle diskoteke obavezno smo išli kod Kurte na burek, kod Aca Marović tamo škole, je bio uvek vruć burek. To se, to je bio neki ritual. Posle kad se Grand otvorio, onda smo u Grandu bili, isto. Nije bilo odvajanja, nije to, da kažeš sad. Sad ne mogu tačno da se setim u kom periodu je krenulo nešto na, na korzou da se odvaja.

Ali ja lično to nisam osetila jer ja sam se družila sa svima. I onda ja znam gde стоји Veton Kajtazi, znam gde Vegim Rugova стоји, znam gde стоји ovaj. I to nije bilo, da odem u kafić, da popijemo piće, da, kažem nismo posle svih tih događanja '81. godine nije uticalo na naše druženje, to. E ja sam se udala decembra '81. Svadbu smo pravili marta meseca '82. tu kažem da je bio gde je sad Beneton, tu je bio Union.

Eremire Krasnići: Restoran?

Sonja Artinović: Restoran Union, dabome. Tu smo pravili svadbu, tu je bilo oko 180 ljudi, to su došli s celog Kosova. I Albanci i Romi i Goranci, kolege muževljeve, s obzirom da je on zlatar, on je sa svima sarađivao. Mi smo išli na njihove događanja, sunet kad je, u toj ulici, ja sam tu od malena išla. Ili kad se snašao ono, uzima, pa kad u sobu ovako izleže sve ono što treba da nosi, to smo išli. Onda isto kad neko umre pa idemo na mevlud (albanski - mevljud) kad se stavlja mevljud i tako. Mislim, poštivali smo jedni druge običaje, ko je kakve običaje imao - mi smo poštivali. Kod Roma smo išli na ovaj, i na Đurđevdan, bilo je Roma koji su slavili Đurđevdan, bilo je Roma koji su slavili Bajram.

Obavezno idemo na Bajram, na baklave, jer kasnije negde '80ih godina su počeli sunet da prave isto po salama, po restoranima i obavezno smo išli, ja i suprug, na. Oni su dolazili kod nas na krštenja deci, mi smo išli na sunet. Tako da je bilo, znači kad sam se udala nastavilo se isto, isti način života kao i kod mojih roditelja.

Anita Susuri: Gde ste živeli?

Sonja Artinović: U CP, tu u mikro naselju smo živeli, imali smo svoj stan smo kupili ja i suprug smo tu živeli.

Anita Susuri: A čime se bavio Vaš suprug?

Sonja Artinović: On je zlatar bio privatnik. Od malena, i never i njegov otac. To im je u tradiciji jer oni Jermenii su poznati po tome da su zlatari, obućari. Oni su zanatlije.

Anita Susuri: Pričajte mi nešto o Vašem tom porodičnom životu.

Sonja Artinović: Porodičnom životu, da. Ja sam kad, ovaj se udala, moj muž je najmlađi, inače imala sam dva devera koji su mnogo stariji, godište moje mame, ali on je najmlađi zato što je svekra izgubila dvoje dece pa je onda njega rodila. Inače svekr vodi poreklo jermensko. Moj sin ima ime a u stvari je prezime Artinjan. Ali kad je suprugov deda došao u Prištine, on je bio konzul neki ovde i promenio je prezime u Artinović. Inače je to prezime, izvedeno je iz Artinjan. Moj svekar se zvao Jervant, njegov otac se zvao Dikran, moj dever najstariji se zove Dikran. Baba mog supruga se Zaruha zvala, ona je isto jermenka, tako da imali smo i prijatelje Jermene. U Prištini nije bilo mnogo ovaj, jedna je samo porodica jermenska bila, u banji u Beogradu ih ima dosta ovako.

Anita Susuri: Rekli ste da je zlatar, gde je bila ta radnja?

Sonja Artinović: Zlatara je bila preko puta Opštine. On je prvo radio kod brata, e sad da vam objasnim, stara Priština. Sada gde je Izvršno Veće, ova zgrada Vlade, tu je bila ovako, da kažem u polukrugu tu je bio uzor i tu su bile sve one stare radnje što su pravili ona užad, lončari, grnčari. Znači ti stari zanati u toj da kažem uličici. A na centralnom delu je bila jedna velika knjižara. To je čuvena porodica Lazić bila, međutim država im je tad konfiskovala jer dosta za vreme Tita je oduzeto. Oni su smatrali da imaju viška, pa im je oduzeta imovina.

Anita Susuri: Kako se zvala ta biblioteka?

Sonja Artinović: Ne biblioteka, knjižara. Ne sećam se, ne sećam se, ja sam bila mala. Znam da je sa leve postojao jedan restoran "Korzo" se ovaj, zvao i tu smo išli na čevape, tata nas je vodio. Bila je muzika, dolazili su pevači, evo Tozovac, Lepa Lukić iz Beograda i tu su organizovani tako tad. Kažem, uvek je bilo događanja, ja sam mala tad bila al' eto to se sećam. E onda je to srušeno, i tu je napravljena ova Izvršno Veće, sad Vlada Kosova. I te zgrade tu. Pijaca je, imali smo veliku pijacu ali imali smo i malu pijacu. To je iza, iza Vlade Kosova sad, uličica odavde kad se ide od bioskopa Omladine pa jedna ulica ovako desno.

I sa desne strane tu je bila mala zelena pijaca. Tu smo isto dolazili, a kad idemo utorkom je bio pijačni dan, i išlo se na veliku zelenu pijacu, gde ja i sad odem isto subotom. Iz Gračanice imam ovaj autobus pa direktno do tamo.

Anita Susuri: Do koje godine ste živeli u Prištini i Vi sada živite u Gračanici, kako se to desilo?

Sonja Artinović: E ovako, sad ču vam reći. Do '96. znači ja sam radila u Prištini i živila, roditelji su mi bili ovde i živila sam tu, dođem i kod njih budem. Međutim, mama mi je obolela i onda je morala na lečenje u Beogradu i tad smo otišli za Beograd. Ovaj, mislim, i oni su otišli, tata i mama jer je bilo neophodno tamo lečenje.

Anita Susuri: '96?

Sonja Artinović: '96. da, tad je i tata prodao, jer tata je posle moje udaje dobio stan kod PTK ona zgrada što je priljubljena, znači posle moje udaje, negde '83. dobio veći stan. I tamo su se preselili, brat se kasnije oženio i onda '97 smo prodali, tata je prodao taj stan i kupio je u Beogradu jer mama je umrla, on je sam bio, nije mogao sam ovde. Brat je već od '90, u Beogradu, on je kad je otišao na specijalizaciju tad je i ostao tamo, dobio je ponudu da ostane na VMA da radi, tako je ostao tamo. Ja sam isto otišla '90. Ćerka kad je završila prvi [razred] osnovne otišla sam. Ali kažem do '96. sam bila. Ja sam dolazila ovde povremeno i negde 2007. 2006-2007 sad tačno. Muž je došao ovde oko ove zemlje da reguliše i onda je otvorio radnju u Gračanici, zlataru. I držali smo do 2012. kad su nam je pokrali.

Mislim pokrali su nam celu kasu sa svom imovinom, i dobio je onda šećer on i on se vratio, morao je na lečenje, jer ćerka je tad radila kao doktor.

Anita Susuri: Kad vi niste bili tu, ko je držao tu radnju?

Sonja Artinović: Ne, ne, ovu radnju mi smo, kum, mi imamo kuma ovde ovaj, on je držao. Držao je prvo jedan prijatelj pa posle kum držao. E onda je suprug otvorio kažem 2007. u Gračanici ali 2012. se desilo to što se desilo. Onda je on otišao, ja sam već radila od 2010. kako je formirana Opština Gračanica, kad i Nuća, ja i Nuća smo zajedno počele da radimo. Znači od formiranja Opštine Gračanice ja sam tu. Onda je on otišao, ja sam tu ostala sama. I tu sam evo do današnjeg dana, u Gračanici.

Anita Susurii: Znači Vaša porodica?

Sonja Artinović: Moja porodica je u Vrnjačkoj Banji, tamo je ovaj, tamo su mi suprug i srednja ćerka. Najstarija je u Ljubljani a sin je u Beogradu, trenutno je on mislim da će vratiti u Banju ali planira i on da ide dalje zbog svog posla. Jer dizajneri baš nešto u Srbiji nemaju (smeje se) prosperiteta, tako da će najverovatnije i on otići. Često su dolazili oni ovde, ali evo sin kako je na studiji pošto je on najmlađi pa je najviše dolazio, jasno. Ovaj nije bio jedno dve godine, obećao je da će sad da dođe, inače vole deca da dođu, vole. Ja sam njega vodila sve da on obide, gde sam ja bila u školi jer on, jedna i druga ćerka znaju Prištinu zato što su dolazile kod babe i dede, do '96.

Al' on se rodio '97. tako da je on posle sa mnom upoznavao Prištinu i bio je oduševljen. I on jako voli Prištinu. I najmanje sedimo u Gračanici, kad on dođe, mislim ja sedim što moram, inače...

Anita Susuri: Pričajte mi malo o, spomenuli ste Vašu ćerku i tu nestabilnost.

Sonja Artinović: Da, da. Šta je u stvari bio razlog zašto sam ja odlučila, mene su i na poslu pitali otkud to odjednom da. Ona je prvi razred završila ovde i meni je to smetalo što smo morali da je vozimo. Ne što je mi vozimo, nego ona nije mogla kao sva deca da osete ono puto, kad ideš ti od škole do kuće. Jer

to su ta druženja, to je taj život. Morali smo, nije samo ja, nego apsolutno to je generacijski bilo. Morali smo da vozimo decu i da ih uzimamo. Sad dal' sam ja ili moj tata pokojni ili mama, nebitno je, neko je išao da uzima.

Onda druženja, druženja je bilo po kućama, nije više bilo nekog. Tu se odjednom nešto prelomilo, ne znam šta jer kad je ona bila prvi razred, imali smo policijski čas isto. I to je bio april mesec, sećam se ovaj, ja nisam smela ni prozor da otvorim, prozor, proleće, lepo vreme, ona me: "Ajde mama da idemo", ja kažem: "Ne smemo da izađemo". I onda oni sa puškama upere ovako, kao "zatvaraj prozor".

Anita Susuri: Koja je to godina bila?

Sonja Artinović: To je bila '88, čekaj ovako, čekaj da ne pogrešim, '89. '89. ja mislim, tako da sam '90. presekla zato što policijski čas ja nisam mogla detetu od šest godina da objasnim da mi ne možemo da šetamo jer tamo neki čika sa mašinkom maše. I tako to, moramo da zatvorimo prozor i da se gušimo. Ovaj, to mi je jako zasmetalo, ali upravo pričam zbog deteta. Onda taj odlazak, od druženje, ja sam morala kolima da vozim dete kod drugarice da se igraju tamo pa onda da je uzimam. Ili da dolaze kod mene. Nije bilo te slobode kao što je bilo u moje vreme. To hoću da kažem.

Anita Susuri: Koliko je to trajalo?

Sonja Artinović: Pa ne znam, čim je to krenulo, ja sam presekla. Sad dalje ne znam šta je, iskrena da budem, nije me interesovalo, jer ja nekako u životu gledam svoj, svoj život. Na poslu su me pitali: "Dal' si normalna? Imaš ti posao, muž, sve, tu ti familija, ti ideš." Ja kažem: "Ne idem ja zbog sebe, ja posao neću da napustim". Meni je u stvari bilo najteže jer ja sam platila ceh tog putovanja, Beograd - Priština, to je trista trideset kilometara. Ovaj, ali jednostavno ona je tamo imala život taj da sad, kao što sva deca idu do škole, da se druže, da pričaju.

Kao što sam ja imala, pa sam se sankala, pa ovo pa ono, dodem i mokra kući. To ona nije imala. I to mi se nije dopalo. Nismo mi nikad imali nikakav pritisak, apsolutno, ni moji roditelji, ni ja ni moj suprug da bih rekla zbog toga. Ne. Jedini razlog je bio evo taj, ta sloboda kretanja mog deteta. Ne moja sloboda kretanja, nego deteta.

Anita Susuri: Znači do '96. kad ste?

Sonja Artinović: Ja, do '90. '90. smo otišli a ja sam radila do '96.

Anita Susuri: Vi ste sami izašli?

Sonja Artinović: A ja sam napustila posao zbog bolesti svoje majke. To je bio razlog.

Anita Susuri: '96?

Sonja Artinović: Da. '96. zbog bolesti moje majke jer jednostavno tako je moralo da bude, neko je morao da je gleda i to je bio razlog. Znači nije razlog nikakve druge ovaj da kažem ni političke, absolutno ne, ne, ne. To je lično, porodični problem bio i razlog zašto sam napustila, jer na kraju dovoljno govori to da sam se ja vratila i da ja ponovo radim u kosovskoj instituciji, mislim. To kazuje sve, ko, ko malo razmišlja i shvata.

Anita Susuri: Da, Vi sada radite u instituciji?

Sonja Artinović: Ja sada radim u kosovskoj instituciji. Ja nisam ovaj u, jer ja sam napustila posao, ja nemam nikakav dohodak ni prihod iz Srbije, ne. Ja, ja, moj jedini prihod je plata koju primam iz Opštine. Jer ja sam samovoljno napustila.

Anita Susuri: Jel' imate još nešto da kažete, ako ste nešto zaboravili?

Sonja Artinović: Pa dušo moja, mnogo je to, ja 60 godina imam, to je, to je. Ali kažem, to su uglavnom sve lepe stvari. Osim ovih situacija, policijski čas što je bio, ali ne znam, ja nekako smatram da su drugi krivi za sve to. Da mi kao narod, i jedni i drugi i treći, peti, najmanje smo umešani u to. Niko nas nije ovaj, ni pitao nit' bilo šta. To je odrđeno šta je odrđeno, njima služi na čast. A ja se trudim da i dalje živim kako sam živila. Ja iste odnose imam prema ljudima kakve sam imala od rođenja, kako su me roditelji vaspitali.

Tako sam i svoju decu, baš sam ono počela priču kad mi se sin zahvalio što sam tako ih vaspitala jer je u toj grupi bilo Albanaca gde je on normalno komunicirao, gde su ga neki drugi gledali, onda su ga pitali: "Artinjan, otkud ti sa Albancima tako?" On kaže: "Jeste vi normalni bre, da li ste vi normalni?" I onda su izašli na piće, družili se. E to je to što sam ja sretna zbog toga, što, ja ne znam šta je mržnja. Nemam prema ničemu ni prema kome mržnju. Ali tu netrpeljivost da kažem, to kod mene ne postoji a ne postoji ni kod moje dece.

I mislim da sam uspela u životu kao roditelj da sam od njih stvorila normalne ljude, da postoje samo dobri i loši ljudi. Jer ja njima pričam,isto se svi rodimo, krv, meso, to je to. A ta netrpeljivost, to zlo, to se stiče. I to neko ubrizgava deci. E nisam ja ovaj. I zbog toga sam jako sretna, ovaj, što su mi sva deca multi multi i gledaju onako kako treba da se gleda na ljude. Bez kako se zove, i šta je, i ko je i bez ikakvog pitanja. Nije bitno ovaj, ni kako se zoveš i koje si vere, to je apsolutno nevažno u ovom životu. Isuviše je kratak život za takve gluposti.

Anita Susuri: Hvala ti još jednom.

Sonja Artinović: Molim.

